
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2008 (год. XVII), ISSN 0861-7902

ПРЕВОДЪТ – НАШИЯТ ШАНС ДА ПРЕОДОЛЕЕМ ВАВИЛОНСКОТО ПРОКЛЯТИЕ

**Превод и културен трансфер. Сборник в чест на доцент Анна
Лилова. Съставител: Ренета Килева-Стаменова. София:
Унив. изд. “Св. Кл. Охридски”, 2007, 200 с.**

Още с картината на Брьогел *Вавилонската кула* върху корицата си юбилейният сборник, посветен на 70-годишнината на доц. Анна Лилова и включващ докладите от проведената на 21– 22 октомври 2005 г. конференция, напомня за “проклятието” на многоезиочието и разнокултурнието, преодолявано век след век с неуморния труд на преводачи, чиито имена остават често скрити за читателите, но чийто прочит на оригинала въздейства и върху отделния човек, и върху различните култури.

Темата е красноречива илюстрация както на съвременните акценти в преводната теория и практика, така и на основните моменти в научната, преподавателската и обществената дейност на доц. д-р Анна Лилова, чиито студенти днес са преподаватели в различни университети в страната, професионални преводачи или издатели. Внушаващите респект факти от нейната биография и приносят ѝ към теорията и практиката на превода, както и към утвърждаването му като университетска дисциплина в България са представени в уводната част и се потвърждават от приложения списък публикации, рецензии и преводи на художествени произведения.

Впечатляващо въведение в пъстрата палитра от аспекти на превода като културен трансфер и анализ на “културологичния обрат”, доминиращ от двадесет години съвременната наука за превода, прави статията на юбилярката *Съвременни тенденции на превода в контекста на*

културния трансфер. На фона на протичащите глобализационни процеси тя поставя въпроса за необходимата преоценка на класическите понятия “свое” и “чуждо”. Подкрепяйки тезите си с богат илюстративен материал в синхронен и диахронен план в трансевропейски културен контекст, А. Лилова се спира на типични случаи на трансфер: изборът на произведения за превод и ролята на преводите в рецепиращата култура и литература; различното функциониране на произведението в оригинала и в преводния контекст вследствие различния прочит на оригинала от страна на преводача; полето на напрежение между глобализационните явления и процесите на утвърждаване на културните различия и другостта; влиянието на тези процеси върху нормативните представи за висока литература в оригиналния и преводния контекст; диахронното измерение на превода. Всички тези аспекти се обединяват в най-съществената мисия на трансфера между отделните комуникативни системи, действайки “културно-диференциращо” и “културно-съзидателно”.

Публикуваните в сборника статии демонстрират широтата на проблема както чрез включените езикови и културни общности, така и чрез доминиращите акценти:

В основната си част публикациите разглеждат отделни **частни проблеми на превода в съотношението език : култура**. На проблема за моста между минало и настояще се спира Б. Парашкевов в статията си *Бележки относно собствените имена в българския превод на епоса “Песен за нибелунгите”*. Диференцираният подход към трансфера на имена е защитен теоретично и илюстриран убедително с примери от брилянтния превод на епоса. Проблемът за културните реалии и преодоляването на нулевата еквивалентност в художествен текст е разгледан в две статии, като Е. Тетимова насочва вниманието си към посоката чужд – роден език, а Хр. Станчев се спира на трансфера роден – чужд език. Нулевата еквивалентност е обект и на статията на Б. Борисова, която проследява работата върху двуезични разговорници и към необходимостта от два типа превод (модифициращ и трансформиращ). И. Ликоманова подлага на съпоставителен анализ преводи на различни славянски езици и, проследявайки проявите на творческа индивидуалност на преводачите, напомня за един основен въпрос при превода: лоялността на преводача към оригинала. Към основните източници на проблематични преводи препраща статията на Св. Томанова. Този акцент се допълва от разсъжденията на М. Анастасова за изкушенията,

пред които е изправен преводачът в случаите на идентичност на формите и сериозни разминавания в семантиката. Л. Иванова разглежда културната универсалия “празник” в контекста на межкултурните различия, произтичащи от времевни, пространствени, ценностни, понятийни и прагматични фактори. В сборника присъства и темата за влиянието на английски език като лингва франка на нашето съвремие, разглеждана от Ст. Костадинова и И. Сакарева, които подчертават двойката роля на преводачите и носителите на езика-цел при генерирането на текстове, ползващи чужди заемки: езикът се осъществява чрез тях, но те не са “негови властници, а негови слуги”. М. Роне обръща внимание на реализацията на различните типове речевни актове на базата на материал от испанския език. Наблюдения върху близостта на европейските култури и концепции за ословяване на света и за фините различия между тях споделя В. Георгиева в статията си, разглеждаща емпиричен материал от сферата на фразеологизмите. Ролята на съпоставителните лингвистични изследвания при формиране на постановки от теорията на превода е демонстрирана в статията на П. Стоянов.

В сборника присъстват и разработки, които отправят поглед от различни перспективи към **преводача като участник в комуникацията**. На въпроса как се изгражда преводачът, как се създава преводаческа компетентност в процеса на обучение се спира Ст. Друмева. Своеобразен мост между обучение и практика създава статията на Х. Валтер, който фокусира вниманието си върху устния преводач и неговите умения в областта на кинесиката. Към ролята на професионалния преводач отправя поглед и Г. Атанасова, която се спира на една ниша в съвременната преводна теория и многообещаващ обект на научни изследвания, а именно – ролята на комуникативната ситуация при превода. Приемайки ситуативния контекст като “активна рамка на интеркултурния трансфер”, авторката разглежда ролята (възможностите и ограниченията) на преводача при модулирането на конкретни комуникативни ситуации за постигане на желания ефект, прави видим “невидимия преводач” и експлицира причините за положителната или отрицателната оценка на преводния продукт.

Друг много важен кръг от проблеми, засегнати в публикациите, представлява **рецепцията на художествени творби** чрез преводи в България. Палитрата обхваща наблюдения върху рецепцията на Античността в статията на Й. Сиракова, преминава през наблюденията на В. Ганчева, Н. Михайлова и А. Бучуковска върху усвояването на сканди-

навската литература в България (внимание заслужава фактът, че българските преводи на литературни творби от отдалечени географски и културни региони са извършвани и се извършват почти веднага след публикуването на оригинала!) и достига до опита за системен обзор на сложния комплекс от фактори, обуславящи спецификата на преводаческата дейност. Това са икономически (и демографски), политически (и идеологически), културни (включително и доминиращите литературни възгледи и литературната традиция), които бележат често пъти противоречивото възприемане на литературни творби не само през различни исторически етапи и в различни култури, но и в рамките на един и същ исторически период и една и съща култура, както показва изложението на А. Димитрова.

Специфични предизвикателства пред преводача като посредник между две култури поставят **различните жанрове**. А. Димова показва как вицът обединява по уникален начин универсално и специфично, Т. Цанкова разглежда заглавието като паратекст със специфични задачи, Т. Кирякова-Динева изследва телевизионната реклама. Тези статии доказват, че универсалните жанрове носят в конкретната си текстова реализация белезите на културата, в която са създадени, и в този смисъл често не езиковите ограничения, а социокултурните фактори са от решаващо значение при трансфера им.

Специализираните езици и специализираните текстове са друг важен тематичен кръг в сборника. Несъмнено членството на България в ЕС и свързаната с това необходимост от превод на правни текстове провокира засиления интерес към превода на юридически документи. Своеобразен наръчник за преводача на юридически текстове представлява статията на В. Андреева, която обръща внимание на сложното преплитане на езикови и правни аспекти, налагащо диференциран подход към двойката “изходен език”/ “изходен текст”. Хибридноста на създаваните в ЕС текстове и особените условия, при които се осъществява преводът им, са централна тема в анализа на Р. Килева-Стаменова. Юридическият превод е в центъра на вниманието и на М. Аладжова, която се спира на езиковите и дискурсивните предизвикателства на фона на протичащите глобализационни процеси и стремежа за съхраняване на националната специфика. Интересен акцент привнася към проблематиката Л. Илиева, която включва диахронната перспектива в изследването си и фокусира вниманието върху често подценяваното въздействие на превода върху самия преводач.

На базата на материал от английски език Е. Бояджиева прави анализ на възможните прояви на междуезикова асиметрия в рамките на модела на Левелт и стига до интересни изводи относно факторите, които гарантират запазването на оригиналните семантични отношения в езика приемник на терминологични заемки или пък които водят до промени на тези взаимоотношения, а оттам и до междуезикова асиметрия.

В заключение може да се каже, че сборникът е своеобразно огледало на съвременните акценти в преводознанието в България и е адресиран до всички, работещи в тази актуална научна област.

Людмила ИВАНОВА